Giedrius Puodžiūnas

Archeologiniai tyrinėjimai Bakšių senovės gyvenvietėje 1992 ir 1993 metais

Bakšių, Alytaus m. senovės gyvenvietė yra kairiajame Nemuno krante ant antrosios viršsalpinės terasos, apie 5O m į PV nuo Alytaus forto I, apie lOO-l2O m į PR nuo forto II ir apie 2OO m į R nuo kelio Alytus-Rumbonys. Kultūrinis sluoksnis pastebimas didesniame nei 2 ha plote. Jis ypač intensyvus V gyvenvietės dalyje. Iš Š ir P gyvenvietės teritoriją riboja griovos, iš R - mišku apaugę Nemuno šlaitai. Gyvenvietė buvo įsikūrusi nedidelėje kalvelėje.

Per du metus ištirtas l43O kv. m plotas. Visą gyvenvietės teritoriją dengia rudai pilko suarto 25-45 cm storio smėlio sluoksnis. Kultūrinis sluoksnis - juodžemis, slūgsantis ant gelsvai pilko ir rausvo molio, geriausiai išlikęs V ir PV gyvenvietės dalyse. Čia jo storis buvo nuo O,2 iki l m. Centrinėje ir Š gyvenvietės dalyse kultūrinis sluoksnis apnaikintas ariant.

Po gyvenvietės kultūriniu sluoksniu aptiktos 39 duobės, l27 stulpavietės, 3 židiniai bei metalo lydymo krosnelės liekanos.

Dauguma duobių ovalo formos, nuo 65x82 cm iki l,2-l,42 m skersmens ir O,18-l m gylio. Dažniausiai jos vienasluoksnės, pripildytos juodžemio. Duobėse aptikta nemažai gyvulių kaulų, smulkių gargažių, šlako gabalėlių bei puodų šukių. Didžiausios duobės įrengtos aukščiausiose gyvenvietės vietose, smėlingame dirvožemyje. Matyt, dauguma jų buvo naudotos ūkiniams poreikiams. Neaiški l5-3O cm gylio plokščiadugnių duobių paskirtis.

Stulpavietės dviejų tipų: apdėtos akmenimis ir be jų. Apdėtos akmenimis stulpavietės rastos vos kelios. Naudoti 5x5- 5xlO cm dydžio akmenys.

Stulpavietės apskritos 2O-4O cm skersmens, 25-4O cm gylio, skersiniame pjūvyje daugiausiai apversto kūgio formos. Dauguma stulpaviečių atraminių akmenų neturėjo.

Visi 3 surasti židiniai skirtingų tipų. Pirmasis židinys apvalus, 1,4 m skersmens, sukrautas iš akmenų, sudėtų ant įžemio. Antrasis židinys l,5xl,9 m dydžio, ovalo formos, V pusėje turėjo 4,3 ilgio "uodegą". Po židinio centrine dalimi buvo iškastas l,2 m pločio ir O,55 m gylio griovys, visas pripildytas apdegusių akmenų. Griovys aptiktas ir po visa židinio "uodega". Jis buvo įrengtas nuokalnėje, aukščių skirtumas tarp aukščiausio ir žemiausio taškų - O,55 m. Griovys giliausias po židinio centrine dalimi ir seklėja "uodegos" link. Trečiasis židinys apskritas, 54 cm skersmens, iš P pusės apdėtas akmenimis. Židinio duobė netaisyklingo ovalo formos. Jame ant intensyvaus pelenų sluoksnio aptiktas lygiasienis juodos spalvos puodas ir labai sunykusio brūkšniuoto puodo dugnas.

Gyvenvietės teritorijoje rastos dviejų pastatų liekanos. Tai įžemio fone išsiskiriančios juodos spalvos lO-2O cm pločio linijos. Jų gyliai pjūvyje svyravo nuo 5 iki 4O cm. Pirmasis pastatas 7x9 cm dydžio, orientuotas Š-P kryptimi. Š pastato sienos atsekti nepavyko. Už pastato P sienos aptiktas anksčiau aprašytas pirmasis židinys. Šia kryptimi pastato sienų tąsos nepastebėta ir lieka neaišku, ar židinys ir pastatas sudaro vieną junginį. Antrasis pastatas stovėjo į R nuo pirmojo, ant nuokalnės. Jis 6x16 m dydžio, galai orientuoti R-V kryptimi. V pastato dalis liko už tirto ploto ribų. Statinys turėjo dvi patalpas. Pirmoji 6 m ilgio su iš akmenų sukrautu židiniu, turėjusiu akmeninę "uodegą". Antroji - R - pa-

talpa buvo lO m ilgio ir, matyt, naudota ūkiniams poreikiams. Antrasis pastatas stovėjo 9O° kampu pirmajam pastatui. Pastatai turėjo būti rentininiai, netinkuoti, nes jų aplinkoje visai neaptikta molio tinko.

Gyvenvietės kultūrinaime sluoksnyje ir suartoje dirvoje surasta daugiau nei 5OOO puodų šukių, daug gargažių, šlako, dviejų verpstukų fragmentai, geležinis lazdelinis smeigtukas, 2 peiliai, nemažai gyvulių kaulų ir kitokių radinių. Absoliučią radinių daugumą sudaro keramika. Daugiausia (89,1%) aptikta grublėtosios keramikos. Antrąją grupę sudaro brūkšniuotoji keramika - 6,3%, trečiąją - keramika lygiu paviršiumi - 2,2%, ketvirtąją - gludintu paviršiumi - 2,2%.

Remiantis pirmų dviejų sezonų metu aptiktais radiniais ir datuota analogiška medžiaga iš Nemuno vidurupio, Užnemunės piliakalnių ir gyvenviečių, Bakšių gyvenvietę apytikriai galima skirti IV-V a. po Kr.

Birutė Salatkienė

Jurgaičių piliakalnio gyvenvietės tyrinėjimai

1993 metais buvo tyrinėta Jurgaičių piliakalnio (Kryžių kalno), Šiaulių raj., gyvenvietė. Ruošiantis popiežiaus Jono Pauliaus II vizitui Lietuvoje buvo numatyta statyti pakylą mišioms, tiesti įvairias komunikacijas ir tverti tvoras prie Kryžių kalno. Vieta statyboms buvo pasirinkta ant kalnelio į V nuo piliakalnio, už melioracijos griovio. Perkasų vietos pasirinkti nebuvo galima, kasta tik ten, kur suplanuota pakyla ir tvora, numatytas tiesti ryšių kabelis ir lietvamzdis. Pakylos vietoje tai buvo standartinė lOxlO m dy-